

6. Краснов М. А. Местное самоуправление: государственное или общественное? / М. А. Краснов // Сов. государство и право. – 1990. – № 10. – С. 82.
 7. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.
- Стаття надійшла до редакції 13.03.2011 р.

У. Вал'сій

RIGHT FOR CITIZENS ON PARTICIPATING IN LOCAL SELF-GOVERNMENT: CONCEPT AND MAINTENANCE

The article is devoted the shape of realization of right citizens on participating in one of major democratic institution of society and state – local self-government. An author explore the main shape of direct participation of members of territorial in local self-government: local, referendums, gener al collections of citizens at the place of their residence, local initiatives, public listening.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО І ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

УДК 347.9(477)

Р. В. Колосов

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЦИВІЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

У роботі досліджуються сучасні тенденції розвитку цивільно-процесуального права України та аналізуються зміни, внесені у Закон України «Про судоустрій та статус суддів» від 07.07.2010р. В статті розглядаються норми цивільно-процесуального законодавства та визначаються перспективи розвитку цієї галузі права в Україні.

Ключові слова: судоустрій, цивільно-процесуальне право, розвиток цивільно-процесуального права.

Постановка проблеми. Після набрання чинності Закону України «Про судоустрій та статус суддів» від 07.07.2010р. № 2453-VI були внесені зміни в більше ніж 20 нормативно-правових актів. Основними з яких слід визнати: Кодекс адміністративного судочинства, Кримінальний процесуальний кодекс, Господарський процесуальний кодекс та Цивільний процесуальний кодекс України (далі – ЦПК України). Тому цей закон вже отримав назву малої судової реформи. Чому так сталося, за якими напрямками здійснювалося реформування законодавства, автор спробує розібратися у цій роботі, на прикладі змін що сталися у ЦПК України.

Метою цієї статті є розгляд та аналіз змін цивільно-процесуального законодавства, що відбулися після введення в дію Закону України «Про судоустрій та статус суддів» від 07.07.2010 р. № 2453-VI. Дуже важливим є проаналізувати ступінь цих змін, вивчити норми права яких вони стосуються, встановити їх доцільність чи недоцільність, а головне визначити шляхи та тенденції розвитку цивільно-процесуального законодавства. Така робота можлива лише шляхом проведення порівняльно-правового аналізу норм права до та після набрання чинності Закону

України «Про судоустрій та статус суддів» від 07.07.2010р. № 2453-VI, що дозволить прослідити концепцію реформування цивільного-процесуального законодавства. Одним із завдань цієї статті є аналіз ефективності та доцільності проведення судової реформи, відносно її відповідності основним задачам та принципам цивільно-процесуального права.

Викладення основного матеріалу. Найбільш суттєвою зміною слід визнати створення Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних та кримінальних справ, який повинен виконувати функції суду касаційної інстанції. Цей крок законодавця не можна не привітати, оскільки є ненормальною ситуація коли Верховний суд України одночасно виконував функції касаційної інстанції та суду, що переглядав справу за винятковими обставинами. У зв'язку з чим можна говорити, про побудову чіткої ієрархічної структури розгляду цивільних справ. Суд 1-ої інстанції розглядає цивільні, сімейні, житлові, земельні, трудові та інші спори, однією з сторін яких є фізична особа. Суди 2-ої інстанції розглядають спори в апеляційному порядку. Функції суду касаційної інстанції виконує Вищий спеціалізований суд з розгляду цивільних та кримінальних справ. Четвертою ланкою є Верховний Суд України, який переглядає справи у зв'язку з неоднаковим застосуванням судами касаційної інстанції норм матеріального та встановлення міжнародною судовою установою порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом (ст. 355 ЦПК України).

Варто зазначити, що Верховний Суд України майже втратив свої повноваження, і може розглядати справи лише після їх допуску Вищим спеціалізованим судом з розгляду цивільних та кримінальних справ. На думку автора, таке положення є недостатньо обґрунтованим. Так, згідно ч.1 ст. 358 ЦПК України заява про перегляд судових рішень подається до Верховного Суду України через Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, який колегією у складі п'яти суддів, без участі суддів, що прийняли рішення, яке оскаржується вирішує питання про допуск справи до провадження у Верховному Суді України або відмову в такому допуску. У цьому плані треба зазначити, що майже усе останнє десятиріччя судді Верховного Суду України бідкалися про велику завантаженість кримінальними, цивільними та іншими справами, зараз же виникає така ситуація, коли такі справи майже не будуть доходити до Верховного Суду України, оскільки у автора є дуже великі сумніви, судді Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ будуть допускати велику кількість справ до розгляду Верховного Суду України, оскільки фактично це буде свідченням недостатньої кваліфікованості їх колег. З іншого боку, чому автор вважає, що Верховний Суд України втратив свої повноваження є те, що у Вищому спеціалізованому суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ діє Пленум цього суду, який узагальнює з метою забезпечення однакового застосування норм права при вирішенні справ відповідної судової юрисдикції практику застосування матеріального і процесуального закону та за результатами таких узагальнень дає роз'яснення рекомендаційного характеру з питань застосування спеціалізованими судами законодавства при вирішенні справ відповідної судової юрисдикції. (п.4, п.6 ч.2 ст. 36 ЗУ «Про судоустрій та статус суддів»). Хоча, за переконанням автора, ці функції більш властиві якраз Верховному суду України, тим більш, що він їх виконував вже не одне десятиріччя.

Другим напрямом реформування цивільно-процесуального законодавства стала спроба прискорити розгляд та вирішення цивільних справ. Автор, погоджується що вирішення цієї проблеми вже давно назріло, оскільки ні для кого не є секретом, що інколи цивільні справи розглядаються 2–3 роки чи навіть більше. Законодавець спробував вирішити цю проблему з двох боків. По-перше: дисциплінуються особи, які беруть участь у розгляді справи. Так, особи які беруть участь у справі позовного

провадження, для підтвердження своїх вимог або заперечень зобов'язані подати усі наявні у них докази до або під час попереднього судового засідання, а якщо попереднє судове засідання у справі не проводиться – до початку розгляду справи по суті. (ч.2. ст. 27 ЦПК України). Аналогічне твердження містить ч.1. ст. 131 ЦПК України, відповідно до якої сторони зобов'язані подати свої докази суду до або під час попереднього судового засідання у справі, а якщо попереднє судове засідання у справі не проводиться, – до початку розгляду справи по суті. Докази подані з порушенням цих вимог не приймаються, якщо сторона не доведе, що докази подано несвоєчасно з поважних причин. (ч.2. ст. 131 ЦПК України).

За попередньої редакції зазначених статей, достатньо було лише до або під час попереднього засідання повідомити суд про докази, які можуть бути долучені до справи і на які сторона буде посилається. Відтепер, самого декларування доказів не достатньо і сторона повинна надати усі докази одразу, інакше вона ризикує, що ці докази не будуть прийняті судом до уваги. Тобто з цього витікає, що недобросовісна сторона втрачає одну з можливостей зловживання своїми процесуальними правами, оскільки за минулої редакції цієї статті, сторона повідомивши про свої докази, могла їх певний час не представляти, тобто строки надання таких доказів не вказувалися, і фактично їх можна було надавати до моменту закінчення розгляду справи по суті.

У цьому сенсі виникає цікава ситуація. По-перше: як бути судові, якщо у справі з'являється доказ, який без поважних причин поданий з порушенням ч.2 ст. 27, ч.1. ст. 131 ЦПК України, але який може корінним чином змінити рішення по справі. По-друге: сторона майже позбавляється права тактичного маневру, і повинна викласти всі докази на тому судовому засіданні, інакше такі докази можуть бути не прийняті судом, якщо сторона не доведе поважність причин їх невчасного подання. По-третє: зацікавлена особа може не встигнути зібрати усі докази по справі, навіть якщо вона звернулася за юридичною допомогою (адвокат, представник). Як бути в такому випадку? І якщо позивачу можна порадити більш ретельно готуватися до подання позовної заяви, тобто він має фактично необмежений час для підготовки позову та зібрання необхідних доказів. То, положення відповідача виглядає не дуже перспективним, оскільки він за дуже стислий термін повинен не тільки розібратися у суті позовних вимог, а і визначити шляхи захисту та встановити, якими документами та доказами будуть підтверджуватися заперечення відповідача. Ці дії, на думку автора, може виконати лише особа яка має юридичну освіту та деякий досвід, при вирішенні подібних справ. За таких умов, особа, яка не звернулася за юридичною допомогою майже втрачає шанси на позитивне рішення справи, лише з того, що вона може недосконало знати процесуальне законодавство.

Ці ж самі міркування стосуються змін строків відносно подання апеляційної та касаційної скарги. Так, скорочений строк на апеляційне оскарження рішення суду 1-ої інстанції. Якщо раніше зацікавлена особа повинна була спочатку подати заяву на апеляційне оскарження (протягом 10 днів), й протягом 20 днів – апеляційну скаргу, тобто загальний строк складав 30 днів. То за новітнім законодавством, анульовано положення про подання заяви на апеляційне оскарження, а апеляційна скарга подається протягом 10 днів з моменту постановлення рішення суду 1ої інстанції. Подібним чином скорочений строк на касаційне оскарження рішення суду 2ої інстанції. Якщо раніше касаційна скарга повинна була подана протягом 2 місяців, то на сьогоднішній день протягом 20 днів. Справедливим є те, що скорочення процесуальних строків відбулося і відносно дій суду. Серед таких дій можна виділити наступні:

По-перше: скорочено строк, протягом якого може бути продовжений розгляд справи з 1 місяця до 15 днів (ч.2. ст. 157 ЦПК України). Автор не вважає це істотною новелою, оскільки суди все одно не дотримуються вказаних строків. Більш суттєвим,

було б встановлення відповідальності судді за порушення строків розгляду справи. По-друге: строк відкриття провадження по справі зменшений з 10 до 3х днів (ст. 122 ЦПК України). По-третє: встановлюється строк, протягом якого суд апеляційної інстанції повинен розглянути справу, який дорівнює 2 місяцям. Раніше цей строк не був передбачений. По-четверте: призначення справи до розгляду тепер має відбуватися протягом 7-ми (а не 15 днів, як було раніше – ст. 156 ЦПК України), аналогічним чином призначення справи до розгляду в апеляційному судді зменшено з 15 до 7 днів – ст. 302 ЦПК України. По-п'яте: встановлюється строк розгляду справи судом касаційної інстанції, який раніше не був передбачений, а зараз дорівнює 15 дням чи одному місяцю, в залежності від суті справи.

Таким чином, навіть поверхневий аналіз змін до ЦПК України дозволяє стверджувати, що одним з напрямів реформування цивільно-процесуального законодавства є його прискорення, яке було реалізовано шляхом скорочення існуючих строків (наприклад, строк продовження розгляду справи (ч.2. ст. 157 ЦПК України) чи строк на апеляційне (ч.1. ст. 294 ЦПК України) чи касаційне оскарження (ч.1. ст. 325 ЦПК України)) та встановлення нових строків, для процесуальних дій строки для яких не були передбачені строк розгляду апеляційної (ст. 303-1 ЦПК України) чи касаційної скарги (ст. 330-1 ЦПК України).

Безумовно, такий крок є позитивним, але, на думку автора, справа не в цьому. Наприклад, строк розгляду справи судом не змінився і складає два місяця, але він просто не виконується. І зацікавлена особа ніяк на це вплинути не може. Дійсно, можна зрозуміти і суддів які мають занадто велике навантаження стосовно розгляду справ, але це ж не дає їм права порушувати строки, встановлені чинним законодавством. Вже, звичайним стало відкладення розгляду справи на 2-3 місяці, тобто справа не то, що не розглядається протягом двох місяців, вона тільки відкладається на строк більше ніж звичайно повинна розглядатися. У цьому випадку, можна казати також про рівень підготовки судді. Так, чому суддя у справах господарського судочинства встигає розглянути справу протягом 2-х місяців, а суддя загального суду навіть не намагається цього зробити. Тому, на думку автора, більш ефективним є розробка такого механізму, який дозволить сторонам чи іншим особам, що беруть участь у справі контролювати строки розгляду справи.

Вочевидь розуміючи це законодавець зробив таку спробу. Кожна особа наділяється правом на звернення зі скаргою (заявою) щодо неналежної поведінки судді. Для цього Вища кваліфікаційна комісія суддів України затверджує та розміщує на своєму офіційному веб-порталі зразок скарги (заяви) щодо неналежної поведінки судді, який може використовуватися для повідомлення Вищій кваліфікаційній комісії суддів України відомостей про порушення суддею вимог щодо його статусу, посадових обов'язків чи присяги судді. (ч.2. ст. 84 Закону України «Про судоустрій та статус суддів») Але проблема в тому, що на офіційному веб-порталі Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (<http://court.gov.ua>) автору не вдалося знайти таку інформацію. Тут можливе три варіанти: а) це не офіційний веб-портал Вищої кваліфікаційної комісії суддів України; б) автор погано шукав; в) зразок такої заяви ще не затверджений або не розміщений на цьому порталі. Але справа нарешті не в цьому, а в тому, що втрачається сенс скажитись на суддю. Бо, зацікавлена особа навряд чи щось виграє від цього. По-перше: з великою вірогідністю можна стверджувати, що максимум який загрожує судді у разі порушення строків розгляду справи або інших строків є догана. По-друге: така особа (в більшій ступені це стосується кваліфікованого юристу чи адвоката) прекрасно усвідомлює наслідки такого звернення, він втрачає довіру не тільки цього судді, а й всього суддівського корпусу цієї адміністративної одиниці (села, району, міста). І тоді про успішну кар'єру практикуючого юриста можна забути.

До речі на прискорення розгляду справи направлена деяке корегування прав позивача у цивільному процесі. Відтепер, він має право змінювати предмет та підставу позову лише до початку розгляду справи. Аналогічним чином, відповідач має право пред'явити зустрічний позов лише до початку розгляду справи (ст. 31 ЦПК України). Раніше, ці дії можна було вчиняти на будь-якій стадії цивільного судочинства. Тобто, недобросовісний позивач чи відповідач позбавляються ще одного засобу по затягуванню процесу по справі.

Наступною суттєвою зміною є введення автоматизованої системи документообігу суду, яка створюється у цивільному (ст. 11-1 ЦПК України), адміністративному (ст. 15-1 КАС України), кримінальному (ст. 16-2 КПК України) та господарському судочинстві (ст. 2-1 ГПК України). Цей крок, на думку законодавця, повинен забезпечити об'єктивний та неупереджений розподіл справ між суддями, централізоване зберігання текстів рішень, ухвал суду та інших процесуальних документів та належну процедуру видачі судових рішень та виконавчих листів на підставі наявних в автоматизованій системі документообігу суду даних щодо судового рішення. Так, усі подані позовні заяви, у порядку їх надходження підлягають обов'язковій реєстрації в автоматизованій системі документообігу суду. До автоматизованої системи документообігу суду в обов'язковому порядку вносяться: дата надходження документів, інформація про предмет спору та сторони у справі, прізвище працівника апарату суду, який здійснив реєстрацію, та інші дані, передбачені Положенням про автоматизовану систему документообігу суду, що затверджується Радою суддів України за погодженням з Державною судовою адміністрацією України.

Визначення судді для розгляду конкретної справи здійснюється автоматизованою системою документообігу суду під час реєстрації відповідних документів за принципом вірогідності, який ураховує кількість справ, що перебувають у провадженні суддів, перебування суддів у відпустці, на лікарняному, у відрядженні та закінчення терміну повноважень. Справи розподіляються також з урахуванням спеціалізації суддів.

На думку автора, якщо ця система дійсно запрацює це повинно позитивно сказатися на рівні довіри до судової системи. Застосування автоматизованої системи документообігу повинна зменшити роль голови суду, якій до цього на свій розсуд розподіляв справи. На думку автора, мінусом цієї системи є те, що доступ до неї мають лише робітники суду, а фізичні та юридичні особи мають право лише отримувати інформацію з неї. Чому, наприклад, не розмістити витяги інформації з цієї системи на офіційному веб-порталі, щоб зацікавлена особа змогла наприклад самостійно узнати, коли справа постуила до суду, до кого вона потрапила, тощо.

Таким чином, можна зробити наступні *висновки* щодо змін цивільного судочинства, внесених Законом України «Про судоустрій та статус суддів».

По-перше: в Україні нарешті побудова чітка судова вертикаль стосовно розгляду цивільних справ: загальні суди – апеляційні суди – Вищий спеціалізований суд з розгляду цивільних та кримінальних справ – Верховний Суд України.

По-друге: значним чином скорочено процесуальні строки для здійснення судом або учасниками цивільного процесу певних процесуальних дій. Теоретично це позитивні починання. Однак, за переконанням автора, і попередні строки багатьох влаштовували за умови дотримання цих строків судами.

По-третє, мінімізована можливість умисного затягування розгляду справи зацікавленою стороною, зазвичай відповідачем. Іншими словами створено передумови для якомога швидшого розгляду справи судами. Це насамперед стосується можливості подання доказів, зміни предмета чи підстави позову, подання зустрічного позову. Всі ці дії повинні відбуватися лише до початку розгляду справи по суті .

По-четверте: встановлюється нові процесуальні строки, наприклад тепер передбачається строк розгляду справи апеляційним та касаційним судом.

По-п'яте: у адміністративному, господарському, кримінальному та цивільному судочинстві створюється автоматизована система обігу документообігу суду, яка повинна забезпечити неупереджений розподіл справ між суддями та зробити більш доступним доступ фізичних та юридичних осіб до судових рішень та інших документів, пов'язаних з рухом справи.

Стаття надійшла до редакції 13.03.2011 р.

R. Kolosov

MODERN PROGRESS TRENDS CIVILLY JUDICIAL RIGHTS In UKRAINE

This paper investigates the current trends of development of civil procedure law of Ukraine and analyzed the changes memory on the Judicial System and Status of Judges from 07.07.2010r. The article deals with rules of civil procedure law and determined by the prospects of this branch of law in Ukraine.

УДК 347.22.02

Є. О. Мічурін

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ ОБМЕЖЕНЬ МАЙНОВИХ ПРАВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

У статті аналізуються характерні риси та правова природа майнових прав фізичних осіб, основні концепції таких обмежень. Автор звертає увагу на недостатню теоретичну розробленість та відсутність чітких уявлень у практиці правозастосування про обмеження майнових прав фізичних осіб, нехтування теоретичними моментами при встановленні обмежень яке веде до неналежного правового регулювання.

Ключові слова: майнові права, обмеження майнових прав, правове регулювання.

Постановка проблеми. Проблема обмежень майнових прав фізичних осіб є нагальною з таких причин. Конституція України (ст. 3) встановлює, що розвиток прав осіб складає зміст та спрямованість діяльності держави. Утім, роль державного примусу у врегулюванні усіх, у тому числі майнових відносин неможна применшувати. Адже задля блага всіх держава в ряді випадків застосовує забороню вальні заходи (наприклад, щодо обороту наркотиків, зброї тощо).

Знаходження балансу між обмеженнями з боку держави та вільним розсудом фізичної особи у здійсненні її майнових прав складає основну проблему, що має бути розв'язана при побудові концепції обмежень майнових прав фізичних осіб.

Щодо аналізу останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми обмежень у праві, то існують такі з них. О. В. Малько на теоретико-правовому рівні дослідив проблему обмежень [1]. Інший російський дослідник, В. П. Камишанський на концептуальному рівні дослідив обмеження права власності [2].

Утім дослідження вказаних вчених в цілому не вирішили завдання побудови концепції обмежень майнових прав фізичних осіб. Утім важливим є, так би мовити, у «концентрованому» вигляді, шляхом тез, через визначення притаманних якостей показати усі ті прояви, які є важливими для розуміння унікального явища у праві – своєрідного феномену, яким є обмеження майнових прав фізичних осіб.